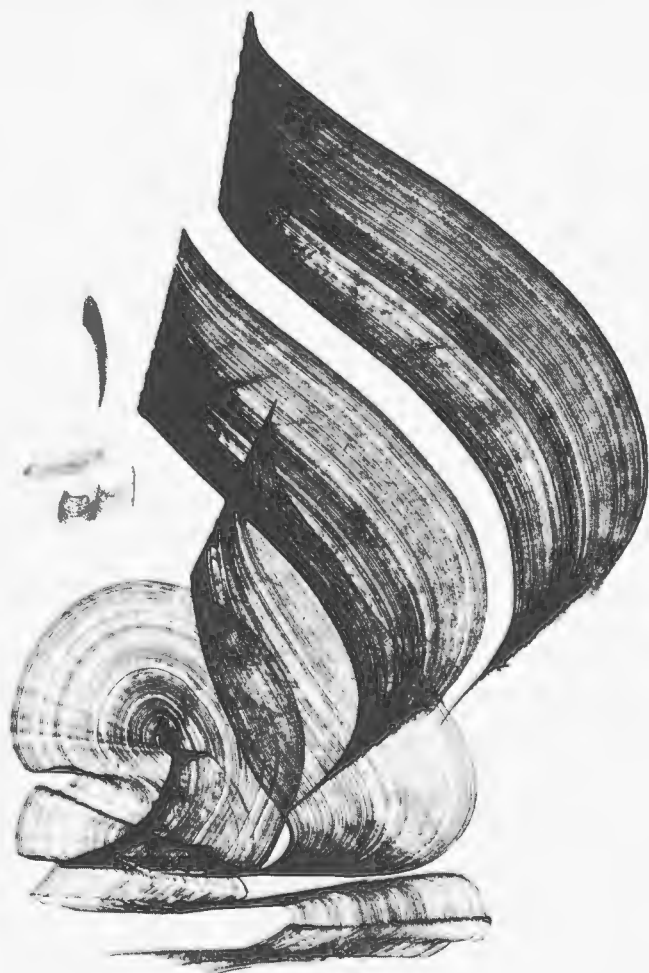

زبان به مثابه معجزه

قرآن متن اصلی فرهنگ عربی

نوید کرمانی

ترجمهٔ ملیحه احسانی نیک و لیلا ذوالقدری

نشر کردن

زبان به مثابه معجزه
قرآن متن اصلی فرهنگ عربی

Navid Kermani

Sprache als Wunder. Der Koran als Grundtext der arabischen Kultur

Vontobel-Stiftung, 2009

سرشناسه: کرمانی، نوید، ۱۹۶۷ - م.

Kermani, Navid, 1967

عنوان و نام پدیدآور: زبان به مثابه معجزه: قرآن متن اصلی فرهنگ عربی/نوید کرمانی؛ ترجمه ملیحه احسانی نیک، لیلا ذوالقدری.

مشخصات نشر: تهران: کرگدن، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص. ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.

فروست: مجموعه اسلام پژوهی، ۴.

شابک: 978-622-642079-2

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: عنوان اصلی: Sprache als Wunder der Koran als Grundtext der arabischen Kultur, 2009.

یادداشت: نمایه.

عنوان دیگر: قرآن متن اصلی فرهنگ عربی.

موضوع: قرآن-- مسائل لغوی

موضوع: Qur'an -- Language, Style

شناسه افزوده: احسانی نیک، ملیحه، ۱۳۵۸ - ، مترجم

شناسه افزوده: ذوالقدری، لیلا، ۱۳۵۶ - ، مترجم

رده بندی کنگره: BP۸۲/۲

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۳

شماره کتاب شناسی ملی: ۷۳۶۴۵۱۷

وضعیت رکورد: فیپا

زبان به مثابه معجزه قرآن متن اصلی فرهنگ عربی

نوید کرمانی

ترجمه
ملیحه احسانی نیک و لیلا ذوالقدری

نشر کرگدن

همه حقوق برای نشر کرگدن محفوظ است.

www.kargadanpub.com

[telegram.me/kargadanpub](https://t.me/kargadanpub)

[instagram.com/kargadan.pub](https://www.instagram.com/kargadan.pub)

مجموعه اسلام پژوهی - ۴

دبیر مجموعه: مهرداد عباسی

زبان به مثابه معجزه: قرآن متن اصلی فرهنگ عربی

نویسنده: نوید کرمانی

مترجمان: ملیحه احسانی نیک و لیلا ذوالقدری

ویراستار علمی: مهرداد عباسی

ویراستار فنی: زهرا اسحق زاده

مدیر هنری: سحر ترهنده

ناظر چاپ: علی محمدپور

لیتوگرافی: نقش سبز

چاپ و صحافی: زعفران

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۲۰-۷۹-۲

چاپ اول: ۱۳۹۹

تیراژ: ۷۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

یادداشت دبیر مجموعه

از زمان تدوین قرآن به عنوان نخستین و معتبرترین منبع مکتوب اسلامی تا به امروز، دانشمندان مسلمان آثاری پُرشمار در عرصه‌های گوناگون تفسیر، حدیث، تاریخ، فقه، اخلاق، کلام و فلسفه تألیف کرده‌اند و کتابخانه‌ای غنی از علوم اسلامی به جای گذاشته‌اند. شناخت دقیق و عمیق این میراث مکتوب از مهم‌ترین برنامه‌ها در پژوهش‌های معاصر در حوزه اسلام است. مجموعه «اسلام‌پژوهی» مجالی است برای معرفی و انتشار آثاری که به‌نحوی نظام‌مند و با استفاده از روش‌ها و ابزارهای نوین به پژوهش در این میراث پرداخته‌اند.

اینک و در آستانه دهه سوم سده بیست و یکم میلادی بی‌تردید نمی‌توان اسلام‌پژوهی را در مرزها و محدوده‌های جغرافیایی، زبانی و عقیدتی محصور کرد و هیچ محققی را از پژوهش درباره متون مقدس اسلام و بررسی عقاید و اعمال مسلمانان بازداشت. قرآن متنی و حیانی متعلق به ادبیات مکتوب جهان است و تاریخ جزیره العرب در زمان ظهور اسلام بخشی مهم از تاریخ خاورمیانه در دوران باستان متأخر به شمار می‌آید. وانگهی، مرزهای جهان اسلام در دنیای معاصر بسیار گسترده‌تر از سده‌های پیشین است و مسلمانان فراوانی در اقصا نقاط دنیا از جمله اروپا، آمریکا، چین، روسیه و اندونزی حضور دارند. از این رو، کاملاً طبیعی است که محققان رشته‌های گوناگونی چون زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی، باستان‌شناسی، قوم‌شناسی، مردم‌شناسی، دین‌شناسی و نیز مطالعات تاریخ سیاسی، تاریخ اجتماعی و تاریخ فرهنگی با خاستگاه‌ها و رویکردهای متنوع و متکثر مستقیم یا غیرمستقیم به شناخت

اسلام و اندیشه و عمل مسلمانان روی آورند. امروزه مطالعهٔ دین اسلام از جنبه‌های گوناگون به برنامه‌ای پژوهشی در محافل علمی بسیاری از کشورهای جهان، به‌ویژه دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های تحقیقاتی اروپا و امریکای شمالی، تبدیل شده است. در چند دههٔ اخیر، انتشار آثار متعددی در شکل‌های گوناگون تک‌نگاری، مجموعه‌مقاله، کتاب راهنما، دست‌نامه و دائرةالمعارف در برنامهٔ کار برخی ناشران بزرگ و معتبر غربی قرار گرفته است، تا جایی که مجموعه‌هایی خاص را به موضوعات مرتبط با اسلام و اندیشهٔ اسلامی اختصاص داده‌اند.

مجموعهٔ «اسلام‌پژوهی» در پی این است که از طریق ترجمهٔ برخی آثار معتبر در حوزهٔ مطالعات اسلام که به زبان‌های اروپایی منتشر می‌شوند، تصویری واقعی از پیش‌فرض‌ها، مسئله‌ها، روش‌ها و دیدگاه‌های جدید در این حوزه عرضه کند و رهیافت‌ها و چشم‌اندازهای نوین اسلام‌پژوهی را پیش روی پژوهشگران و علاقه‌مندان قرار دهد. هدف پدیدآورندگان این مجموعه نه صرفاً کاری حرفه‌ای برای برگردان چند کتاب از زبانی به زبان دیگر، بلکه تلاشی است در جهت دفاع از پژوهش بی‌طرفانه و عینی‌گرایانه در بررسی اسلام و گامی است در راستای تقویت گفت‌وگو علمی و دانشگاهی در عرصهٔ اسلام‌پژوهی به زبان فارسی. از این رو، معیار انتخاب آثار این مجموعه برخورداری از رویکرد آکادمیک و انتقادی و مراعات معیارهای محققانه در تراز بین‌المللی است. امید می‌رود معرفی و رواج این قبیل پژوهش‌ها در ایجاد تحول در پارادایم اسلام‌پژوهی به زبان فارسی مؤثر افتد و مسیر دستیابی به وضعی مطلوب‌تر در مطالعات اسلامی را هموارتر کند.

مهرداد عباسی

فهرست

۱	پیش‌گفتار ترجمه فارسی
۱۱	یادداشت ناشر متن آلمانی
۱۳	معجزه
۱۷	کتابی دشوار
۱۹	قرآنی عربی
۲۳	محمد و شاعران
۲۵	برتری قرآن
۲۹	وحی و شعر
۳۳	قرآن و شعر مدرن عربی
۳۷	قدسی‌سازی زبان
۳۹	متنی برای تلاوت
۴۳	موسیقی
۴۷	متن به‌مثابه پارتیتور
۵۱	معضل ترجمه
۵۷	قرآن عربی و مسلمانان غیرعرب
۶۱	زبان کامل

۶۵	زبان به مثابه ماشین زمان
۶۷	تعارض آیه‌ها
۷۱	قرآن و دنیای مدرن
۷۳	گشودگی
۷۹	هرمنوتیک
۸۳	کوشش‌های اصلاحی
۸۷	امر زیبایی‌شناختی به مثابه امر سیاسی
۹۱	پیوست یکم: ادبیات آلمانی، قرآن و نیل یانگ مصاحبه نوید کرمانی با الینور واکتل در رادیو سی‌بی‌سی کانادا
	پیوست دوم: سلفی‌گری یا فیلولوژی؟ آنچه می‌توان از یک اسلام‌پژوه آموخت
۱۱۱	سخنرانی نوید کرمانی در مراسم اهدای جایزه به پروفیسور انگلیکا نیبورت
	پیوست سوم: جنبه زیبایی‌شناختی وحی؛ نکاتی درباره «پیامبر» و «هنرمند» در فرهنگ اسلامی و مسیحی
۱۱۹	
۱۳۵	نمایه

پیش‌گفتار ترجمه فارسی

۱

مایه خرسندی است که با انتشار کتاب پیش رو چهارمین شماره از مجموعه «اسلام‌پژوهی» نشر کرگدن در اختیار علاقه‌مندان و مخاطبان قرار می‌گیرد. در مجموعه اسلام‌پژوهی تلاش بر آن است آثاری آکادمیک و معیار از زبان‌های اروپایی انتخاب و ترجمه شوند که حاوی حرفی جدید و کمتر شنیده‌شده یا نکته‌ای نو و کمتر گفته‌شده باشند. این آثار گاه ممکن است به مسئله‌ای جدید و چالشی معاصر در جهان اسلام، همچون مسائل مربوط به زنان، حقوق بشر و دموکراسی، اختصاص داشته باشند و گاه ممکن است به بحث‌های نظری و بنیادی در مطالعات اسلام همچون روش‌های اسلام‌پژوهی و تحلیل تاریخی اسلام آغازین بپردازند. تاکنون، دو کتاب نخست مجموعه اسلام‌پژوهی از فضل‌الرحمان به گروه اول و سومین کتاب مجموعه درباره تاریخ قرائات قرآن به گروه دوم تعلق داشته‌اند.

اما شاید بتوان گفت یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها در مجموعه اسلام‌پژوهی معرفی شخصیت‌ها، پژوهش‌ها و نگرش‌هایی است که در فضای فکری و فرهنگی جامعه ما به‌طور عام و در محافل اسلام‌شناسی ما به‌طور خاص کمتر دیده می‌شوند و از بررسی دقیق و شناخت عمیق آنها خواسته یا ناخواسته غفلت می‌شود. اوضاع فکری و فرهنگی زمانه حاضر و شرایط سیاسی و اجتماعی عصر جدید ضرورت شناخت جامع و همه‌جانبه پدیده‌های تأثیرگذار در زندگی فردی و جمعی ما را دوچندان می‌کند و اسلام عنصری مهم و تعیین‌کننده در هویت بخش بزرگی از فارسی‌زبانان است. بنابراین، تردیدی نیست که باید از هر داده جدید و هر تحلیل بدیع در مطالعه پدیده

اسلام برای شناسایی و شناساندن بیشتر و بهتر آن به مخاطبان و علاقه‌مندان استقبال کرد. یکی از افراد شاخص در عرصه مطالعات اسلام در سال‌های اخیر نوید کرمانی، نویسنده و محقق نامدار ایرانی-آلمانی، است که آثار مهم و بدیعی در این باره نوشته است. چهارمین شماره از مجموعه اسلام‌پژوهی به ترجمه یکی از آثار مختصر نوید کرمانی و شناساندن نگرش او به اسلام و قرآن اختصاص دارد.

آثار نوید کرمانی از سال‌های پایانی قرن بیستم به این سو جای خود را در میان آثار متنوع و متکثر اسلام‌پژوهان غربی باز کرده‌اند. او را می‌توان در زمره محققانی دانست که طی چند دهه اخیر با فاصله گرفتن از روش تاریخی-انتقادی با نگاهی متفاوت به متون و منابع اسلامی می‌نگرند. نگاه کرمانی به اسلام و قرآن را می‌توان نگاهی ادیبانه و شاعرانه به متن مقدس و سنت پدیدآمده در پی آن برشمرد. او، در کنار برخی محققان به‌ویژه آلمانی، می‌کوشد به قرآن نه همچون متن و واقعیتی تاریخی که به‌مثابه مقوله و پدیده‌ای فرهنگی در تمدن اسلامی بنگرد. کرمانی علاوه بر تحصیل در رشته خاورشناسی و تخصص در مطالعات اسلام، با ادبیات، هنر و فلسفه اروپایی هم به‌خوبی آشناست. او نویسنده‌ای فرهیخته و پراطلاع است و در آثار اسلام‌شناسانه‌اش - برخلاف بسیاری از آکادمیسین‌های غربی - گاه به شاعران و نویسندگانی چون ادونیس، اکتاوئو پاز، هولدرلین یا جیمز جویس ارجاع می‌دهد، یا به آثار فیلسوفان و هنرمندانی چون کی‌یرکگور، شلینگ، نیچه، مونتسارت یا باخ اشاره می‌کند. همین فرهیختگی در کنار تسلط بر نویسندگی حتی کارهای پژوهشی او را نیز برای مخاطبان عام و خاص خوشایند و خواندنی‌تر کرده است. برای شناخت بیشتر دنیای فکری و فرهنگی کرمانی و فهم بهتر اندیشه او مروری گذرا بر زندگی و آثار او خواهم داشت.^۱

۲

نوید کرمانی در ۲۷ نوامبر ۱۹۶۷ در شهر زیگن آلمان از پدر و مادری ایرانی به دنیا آمد. تحصیلات دانشگاهی‌اش را در سه رشته مطالعات اسلام، فلسفه و تئاتر در کلن، قاهره و بن گذراند. در ۱۹۹۴ نخستین مرکز فرهنگی بین‌المللی را در اصفهان، زادگاه پدر و مادرش، بنا کرد که سه سال بعد به سبب بروز تنش در روابط سیاسی ایران و آلمان بسته شد. از ۱۹۹۸ به‌طور رسمی در روزنامه فرانکفورتر آگماینه مشغول به

۱. برای آشنایی بیشتر با جهان فکری کرمانی مطالعه پیوست اول همین کتاب پیشنهاد می‌شود.

کار شد و در همین سال‌ها به‌عنوان دراماتورژ در تئاتر نیز فعالیت می‌کرد. از سال ۲۰۰۰ به‌مدت سه سال بورسیه بلندمدت مؤسسه «مطالعات پیشرفته برلین»^۱ بود و سرپرستی گروه «مدرنیته و اسلام» را بر عهده داشت. در ۲۰۰۳ پس از انتشار نخستین اثر ادبی‌اش تصمیم گرفت کار دانشگاهی را کنار بگذارد و به‌عنوان نویسنده‌ای آزاد و مستقل به کار خود ادامه دهد، هرچند پس از این تاریخ در ۲۰۰۵ رساله استادی‌اش را نیز نوشت. در ۲۰۰۷ به عضویت فرهنگستان زبان و ادبیات آلمان درآمد. در ۲۰۰۸ بورسیه‌ای یک‌ساله از ویلا ماسیمو، مؤسسه‌ای آلمانی در رم، دریافت کرد و در همین سال به عضویت دائم «خانه فرهنگ‌های جهان»^۲ در برلین درآمد. در ۲۰۱۳ استاد میهمان مطالعات اسلام دانشگاه فرانکفورت و در ۲۰۱۴ استاد میهمان ادبیات آلمانی کالج دارتموث امریکا بود. کرمانی از ۱۹۸۸ در کلن زندگی می‌کند و دو فرزند دختر دارد. همسر او، کتایون امیرپور، استاد مطالعات اسلام در دانشگاه هامبورگ است.

نخستین جلوه آثار دانشگاهی کرمانی درباره اسلام انتشار پایان‌نامه کارشناسی ارشد او با عنوان وحی به‌مثابه فرایند ارتباط^۳ (فرانکفورت ۱۹۹۶) بود که به بررسی مفهوم وحی در آثار نصر حامد ابوزید، قرآن‌پژوه سرشناس مصری، اختصاص داشت. اما انتشار رساله دکتری او با عنوان خدا زیباست: تجربه زیبایی‌شناختی قرآن^۴ (مونخ ۱۹۹۹) توجه رسانه‌های آلمانی‌زبان و دیگر رسانه‌های بین‌المللی را به او جلب کرد. این کتاب، که به مشهورترین اثر کرمانی در حوزه مطالعات اسلام بدل شد، رهیافت او را به قرآن و اسلام به‌خوبی نشان می‌دهد. او در این کتاب به جنبه‌های زیبایی‌شناختی و تأثیر تلاوت آهنگین قرآن و تلقی مسلمانان از این کتاب به‌مثابه اثری ادبی و هنری پرداخته است. کرمانی چند سال بعد در رساله استادی‌اش در دانشگاه بُن به موضوعی متفاوت یعنی مواجهه با مسئله شر پرداخت و آن را با عنوان ترس از خدا: عطار، ایوب و شورش متافیزیکی^۵ (مونخ ۲۰۰۵) منتشر کرد. نویسنده در این کتاب به

1. Wissenschaftskolleg zu Berlin

2. Haus der Kulturen der Welt

3. Offenbarung als Kommunikation: Das Konzept wahy in Nasr Hamid Abu Zaid's Mafhum an-nass

4. Gott ist schön: das ästhetische Erleben des Koran

5. Der Schrecken Gottes: Attar, Hiob und die metaphysische Revolte

کرمانی همچنین چند کتاب در پیوند با مسائل جهان اسلام در دنیای معاصر منتشر کرده است، از جمله کتابی درباره انقلاب ایران، اثری درباره زندگی‌نامه نصر حامد ابوزید، و کتابی درباره عملیات‌های تروریستی گروه‌هایی همچون القاعده؛ او در این کتاب، که پس از حادثه یازدهم سپتامبر منتشر شد، در پی آن است که نشان دهد ریشه این نوع حملات از جانب گروهی از مسلمانان ریشه در قرآن ندارد و این حملات را باید به مثابه پدیده‌ای مدرن بررسی کرد. او همچنین در ۲۰۱۴ سفری به عراق داشت و مشاهداتش از منطقه را در قالب گزارش‌هایی در مجله /شیگل منتشر کرد. گزارش‌های مشاهدات او در این سفر در نشریه‌های فرانسوی و لبنانی هم منتشر شد و بعدها به صورت کتاب درآمد. او در این سفر از جمله با آیت‌الله سیستانی در نجف دیدار کرد و گزارشی ستایش‌آمیز از شخصیت این مرجع دینی شیعه در عراق نوشت که در رسانه‌های فارسی هم بازتاب داشت.

یکی دیگر از کتاب‌های جالب توجه کرمانی بین قرآن و کافکا: کاوش‌های غربی-شرقی^۱ (مونیخ ۲۰۱۴) نام دارد که حاوی شانزده جستار درباره مقایسه و مواجهه ادبیات، هنر و دین در غرب و خاورمیانه است، عمده این جستارها به اندیشه‌شناسی شاعران و نویسندگان بزرگ اروپا و ایران اختصاص دارد. نثر این کتاب را زیباترین نثر آلمانی در جستارنویسی دانسته‌اند. ما کیست؟ آلمان و مسلمانانش^۲ (۲۰۰۹) از دیگر آثار خواننده‌شده کرمانی است که در آن به مسئله همبستگی اجتماعی می‌پردازد و خواننده را به نگاهی متفاوت به ادیان و معنای آنها در زندگی روزمره فرامی‌خواند. کرمانی، در کنار آثار پژوهشی و دانشگاهی، آثار داستانی و ادبی زیادی منتشر کرده است. از جمله این آثار کتابی با عنوان کشتگان نیل یانگ^۳ (۲۰۰۲) درباره

1. Zwischen Koran und Kafka: West-östliche Erkundungen

2. Wer ist Wir? Deutschland und seine Muslime

3. Das Buch der von Neil Young Getöteten

یک قطعه موسیقی از این خواننده و ترانه‌سرای مشهور کانادایی است، که از یک سو با بیماری دل‌پیچه دختر نوزاد نویسنده ارتباط دارد و از سوی دیگر حاوی تأملات فلسفی اوست. این کتاب داستانی هم به‌لحاظ استقبال خوانندگان و هم بر مبنای نظرات منتقدان توفیق زیادی یافت. رمان نام‌تو^۱ (۲۰۱۱) از دیگر آثار موفق کرمانی است که در آن چشم‌اندازی پنج‌ساله از زندگی روزمره خود را در کنار حوادث جهان در ۱۲۰۰ صفحه روایت می‌کند. دیگر رمان تحسین‌شده کرمانی عشق بزرگ^۲ (۲۰۱۴) نام دارد که در پیوند با داستان‌های موجود در عرفان ایرانی-اسلامی به مسائل اساسی زندگی می‌پردازد.

در مجموع، آثار آکادمیک کرمانی او را به‌عنوان پژوهشگری مطرح می‌کند که دانش گسترده‌اش را برای فهم گفتمان‌های دینی و اجتماعی به کار گرفته است. داستان‌ها، جستارها و به‌ویژه گزارش‌های او نیز نشان‌دهنده میزان تعهد این نویسنده به منزلت همه افراد، احترام او به همه فرهنگ‌ها و ادیان، و تلاش او برای ایجاد فضایی امن و صلح‌آمیز برای همه رنج‌دیدگان جهان به‌ویژه پناهجویان سیاسی است. آثار ادبی او بیشتر به مسائل اساسی و وجودی انسان همچون عشق، جنسیت، عرفان و مرگ می‌پردازند و آثار پژوهشی او بیشتر بر قرآن و تصوف و مسائل جهان اسلام تمرکز دارند. او در اغلب آثارش به ارتباط دین و جامعه و نیز ارتباط غرب و خاورمیانه توجه می‌کند. ناشر آثار ادبی کرمانی ابتدا انتشارات آمان در زوریخ و از ۲۰۱۱ به بعد انتشارات کارل هانسر در مونیخ بوده و ناشر آثار پژوهشی و دانشگاهی او انتشارات پک در مونیخ است.

کرمانی علاوه بر تألیف کتاب و مقاله، در بحث‌های سیاسی و اجتماعی نیز مشارکت کرده و در نشست‌ها و سخنرانی‌ها حضوری فعال داشته است. یکی از مهم‌ترین سخنرانی‌های کرمانی گفتار او در مجلس آلمان در سال ۲۰۱۴ به مناسبت شصت و پنجمین سالگرد تصویب قانون اساسی بود که بازتاب زیادی یافت و دانشگاه توپینگن از آن به‌عنوان «سخنرانی سال» یاد کرد. او در این سخنرانی به زانو زدن ویلی برانت، صدراعظم وقت آلمان، در گتوی ورشو به‌عنوان رخدادی نمادین در دوره پساجنگ اشاره کرد و گفت که آلمان هویت و شرافت خود را در این رخداد بازیافت.

1. Dein Name

2. Große Liebe

اما کرمانی در ادامه سخنانی با اشاره به یکی از بندهای مهم قانون اساسی، از عملکرد دولت آلمان در برابر پناهندگان سیاسی در این سال‌ها به شدت انتقاد کرد. کرمانی در پی حادثه مهم حملات شارلی ابدو در پاریس در ژانویه ۲۰۱۵ نیز در کلن سخنرانی کرد. او در این سخنرانی از تعهدش به ارزش‌های دوره روشننگری گفت و اعلام کرد که ما برای جلوگیری از جاه‌طلبی‌های این نوع تروریسم و نیز تروریسم راست‌گرایان اروپا که موجب ناامنی جامعه می‌شوند به آزادی بیشتری نیاز داریم. او همچنین از مسلمانان خواست تا تروریسم را به سادگی «غیراسلامی» ندانند و یادآوری کرد همین که این تروریست‌ها ادعای اسلام می‌کنند موضوع ترور با اسلام ارتباط می‌یابد. به گفته او، همگی باید در پی فهم و درک آموزه‌هایی باشیم که مردم جهان را به خشونت علیه یکدیگر می‌کشاند و موجب تحقیر و قتل دیگرانی با ادیان و عقاید مختلف می‌شود.

سخنرانی کرمانی در مراسم اهدای جایزه صلح انجمن کتاب‌فروشان آلمان در اکتبر ۲۰۱۵ نیز بازتاب رسانه‌ای زیادی داشت. این سخنرانی خطابه‌ای انسانی و فرادینی و گفتاری در نکوهش جنگ و در ستایش صلح و رواداری بود. او در نطق خود، علاوه بر تحطئه حملات داعش که به نام اسلام و قرآن انجام می‌گیرد، از انواع قرائت‌های سلفی و بنیادگرایانه از قرآن انتقاد کرد و رویکرد صوفیانه و عارفانه به اسلام را ستود. کرمانی در پایان سخنرانی‌اش، که در کلیسای پاول فرانکفورت برگزار شد، از همه حاضران خواست تا به جای کف زدن برای او، بایستند و در فضای کلیسا برای آزادی ژاک مراد و گروهی از مسیحیان اسیر در چنگ داعش دعا کنند. در پی کنش‌های گوناگون سیاسی و اجتماعی کرمانی و به سبب محبوبیت او به عنوان نویسنده و روزنامه‌نگاری سرشناس، جایگاه او به حدی رسید که در ۲۰۱۶ احتمال نامزدی او برای مقام ریاست جمهوری آلمان از جانب حزب سوسیال دموکرات این کشور در برخی رسانه‌ها مطرح شد.

آثار ادبی و دانشگاهی کرمانی تاکنون بارها تقدیر شده‌اند و چندین جایزه معتبر آلمانی و اروپایی را نصیب او کرده‌اند، از جمله جایزه ارنست بلوخ (۲۰۰۰)، جایزه اروپایی بنیاد هاینس شوارتس کیف برای آثار علمی و ژورنالیستی (۲۰۰۴)، جایزه هانا آرنت برای اندیشه سیاسی (۲۰۱۱)، مدال بوبر-روزنویگ (۲۰۱۱)، جایزه هاینریش فُن‌کلایست (۲۰۱۲)، جایزه فرهنگی کلن (۲۰۱۲)، جایزه سیسرون (۲۰۱۲)،

جایزه یوزف برایت‌باخ (۲۰۱۴)، جایزه صلح انجمن کتاب‌فروشان آلمان (۲۰۱۵)، جایزه ساموئل لیند (۲۰۱۸) و چندین جایزه دیگر.^۱

نوشته‌های کرمانی در ایران چندان شناخته نیستند و از میان کتاب‌ها و مقالات متعدد او - که بیشتر آنها به آلمانی‌اند - حجم بسیار اندکی به فارسی ترجمه و تعداد بسیار اندکی از کتاب‌های او در نشریه‌ها و وب‌سایت‌های فارسی معرفی شده‌اند. امیدوارم انتشار کتاب حاضر به فارسی زمینه را برای توجه بیشتر به کرمانی و آثار و افکار او در فضای علمی و فرهنگی فارسی‌زبانان فراهم کند.

۳

متن کتاب پیش رو حاوی ترجمه کتابی با عنوان زبان به‌مثابه معجزه: قرآن متن اصلی فرهنگ عربی به زبان آلمانی از نوید کرمانی همراه با سه پیوست تکمیلی برای شناخت بیشتر و بهتر نویسنده است. اصل آلمانی زبان به‌مثابه معجزه کتابی موجز و حدوداً شصت صفحه‌ای است که در مجموعه کتاب‌های مؤسسه فن‌تبل در زوریخ سوئیس در ۲۰۰۹ منتشر شده است و هدف از انتشار آن - چنانکه از یادداشت ناشر در آغاز کتاب نیز برمی‌آید - شناساندن برخی جنبه‌های کمترشناخته قرآن و اسلام به مخاطبان است. کرمانی در این کتاب به «خواندنی» بودن قرآن و جنبه شفاهی آن - که برای غیرعرب‌زبانان و اروپاییان چندان قابل‌درک نیست - تأکید می‌کند و بر جذابیت تلاوت قرآن و زیبایی بی‌نظیر زبان عربی آن - که به هیچ زبان دیگری قابل ترجمه نیست - اصرار می‌ورزد. این کتاب اگرچه ممکن است مختصر و در ظاهر فاقد ارجاع‌ها و استنادهای معمول پژوهشی باشد و از این رو، تألیفی آکادمیک و مطابق با معیارهای علمی به نظر نیاید، اما درواقع چکیده‌ای است از رساله دکتری کرمانی و مشهورترین کتاب او یعنی خدا زیباست، که در زمره آثار تحسین شده و معتبر در حوزه مطالعات آکادمیک اسلام در دهه‌های اخیر به شمار می‌آید. امید می‌رود ترجمه این نسخه مختصر زمینه‌ساز ترجمه نسخه کامل کتاب کرمانی شود.^۲

۱. اطلاعات تفصیلی درباره نوید کرمانی و شرح حال و آثار او در وب‌سایت «جایزه صلح کتاب‌فروشان آلمان» به نشانی زیر قابل دسترسی است:

<https://www.friedenspreis-des-deutschen-buchhandels.de>

۲. ترجمه عربی و انگلیسی کتاب خدا زیباست به ترتیب در سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۵ منتشر شده‌اند. ترجمه این کتاب مهم به زبان فارسی بر مبنای نسخه اصل آلمانی آن در برنامه آینده مجموعه اسلام‌پژوهی نشر کرگدن قرار دارد.

به دلیل همین اختصار و البته برای معرفی هر چه بیشتر افکار و آثار کرمانی به خواننده فارسی‌زبان، سه پیوست تکمیلی شامل یک گفت‌وگو، یک سخنرانی و یک مقاله از او در پایان کتاب آمده است. پیوست نخست ترجمه متن پیاده‌شده گفت‌وگوی کرمانی با رادیو سی‌بی‌سی کانادا است که نسخه پادکست آن از اوایل ۲۰۱۶ روی خروجی وبسایت این رادیو قرار گرفته است. این مصاحبه را النور واکتل، مجری و برنامه‌ساز مشهور رادیو سی‌بی‌سی کانادا، در قالب برنامه پرسابقه هفتگی «معاشرت با نویسندگان» به زبان انگلیسی انجام داده است. او از حدود بیست و پنج سال پیش تا به امروز بی‌وقفه این برنامه را به صورت هفتگی برای این رادیو روی آنتن برده و در طی آن با نویسندگان و متفکران نامداری از سراسر دنیا گفت‌وگو کرده است. گفت‌وگوی واکتل با ایزابل آلمده، نویسنده سرشناس شیلیایی، که در قالب همین برنامه در ۱۹۹۳ انجام شده، سال‌ها پیش به فارسی برگردانده شده است.^۱ واکتل در سلسله گفت‌وگوهای درباره وضعیت آلمان به سراغ نوید کرمانی رفته و با او به عنوان یکی از مهم‌ترین نویسندگان و متفکران این کشور گفت‌وگو کرده است. اگرچه در نگاه اول و با خواندن توضیحات مقدماتی واکتل در آغاز این گفت‌وگو ممکن است این‌طور به نظر بیاید که موضوع اصلی گفت‌وگو صرفاً مسائل سیاسی و فرهنگی آلمان در سال‌های اخیر و به‌طور خاص بحث درباره وضعیت مهاجران و پناهندگان است، اما متن این گفت‌وگو از جهات دیگر نیز حایز اهمیت است و نکات و اطلاعات مفید دیگری به‌ویژه در ارتباط با موضوع کتاب در بر دارد. کرمانی در خلال گفت‌وگو از زندگی شخصی و خانوادگی‌اش در ایران و آلمان می‌گوید و از علاقه‌اش به موسیقی نیل یانگ، خواننده و ترانه‌سرای کانادایی، خبر می‌دهد؛ به فضای فکری و فرهنگی بخشی از جهان اسلام اشاره می‌کند؛ و مهم‌تر اینکه درباره نگاهش به دین و به اسلام به‌طور عام و رویکردش به قرآن به‌طور خاص توضیح می‌دهد. در پیوست اول کتاب حاضر، بخش عمده پادکست این گفت‌وگو پیاده‌سازی و ترجمه شده و فقط حدود یک‌پنجم آن به سبب کم‌ارتباط

۱. ترجمه این گفت‌وگو با مشخصات زیر منتشر شده است: «شکارچی داستان» [مصاحبه النور واکتل با ایزابل آلمده]، ترجمه مؤده دقیقی، جهان‌کتاب، دی-اسفند ۱۳۹۰، ش ۲۷۲-۲۷۴، ص ۱۲-۱۵.

بودن با موضوع این کتاب و برخی ملاحظات دیگر در این نسخه از ترجمه فارسی نیامده است.^۱

پیوست دوم ترجمه متن سخنرانی کرمانی در مراسم اهدای جایزه زیگموند فروید به پروفیسور انگلیکا نویورت^۲، قرآن‌پژوه سرشناس آلمانی، است که از سوی فرهنگستان زبان و ادبیات آلمان در اکتبر ۲۰۱۳ در ساختمان تئاتر دولتی دارم‌اشات بر گزار شد. متن این سخنرانی به همت مؤسسه گوته و به قلم شارلوت کالیز به انگلیسی ترجمه شده و در نشریه اینترنتی این مؤسسه با عنوان «اندیشه و هنر» (فکر و فن) قابل دسترسی است.^۳ کرمانی در این سخنرانی علاوه بر توجه دادن به تفاوت قرآن و عهدین و تأکید بر ویژگی شفاهی قرآن، از رویکرد فیلولوژیک انگلیکا نویورت در برابر نگاه سلفی به قرآن دفاع کرده و از فعالیت‌ها و حیات علمی او در عرصه قرآن‌پژوهی تقدیر کرده است. کرمانی در این سخنرانی از اهمیت کار نویورت به مثابه یک فیلولوژیست در شناخت اسلام و قرآن سخن گفته و همه مسلمانان به ویژه محققان و علاقه‌مندان این عرصه را به خواندن آثار او توصیه کرده است. با مطالعه آثار نویورت آشکار می‌شود که قرآن تا چه اندازه با فرهنگ مدیترانه شرقی در ارتباط بوده و تا چه اندازه بر این فرهنگ اثر گذاشته است. از نگاه تاریخی او، اسلام و مسیحیت (خاورمیانه و اروپا) به لحاظ خاستگاه با یکدیگر در ارتباط‌اند و در مطالعه متن مقدس مسلمانان، علاوه بر سنت عربی، باید به سنت یهودی و مسیحی هم توجه داشت. به گفته کرمانی، آنچه در عرصه دین‌پژوهی از فیلولوژیستی همچون نویورت می‌توان آموخت عبارت است از روش ایجاد ارتباط میان حوزه عمومی سکولار و دین؛ از آثار نویورت می‌آموزیم که چگونه

۱. نسخه کامل پادکست این گفت‌وگو در نشانی زیر قابل دسترسی است:

<https://www.cbc.ca/player/play/2687359977/>

۲. انگلیکا نویورت (متولد ۱۹۴۳)، استاد دانشگاه آزاد برلین و مدیر پروژه گریوس کرانیکوم، از شناخته‌ترین قرآن‌پژوهان در محافل آکادمیک غربی و اسلامی و صاحب کتاب‌ها و مقالات متعدد در حوزه قرآن‌پژوهی است. ترجمه فارسی برخی مقاله‌های او از جمله در جلد‌های مختلف *دائرة المعارف قرآن* (انتشارات حکمت) منتشر شده‌اند. نویورت قبل از انقلاب حدود شش ماه برای تحصیل در ایران حضور داشته و پس از انقلاب نیز یک‌بار در بهار ۱۳۸۶ به ایران سفر کرده است. یکی از مهم‌ترین کتاب‌های نویورت به آلمانی با عنوان *قرآن به مثابه متنی از دوره باستان متأخر: رهایی از روایی* در ۱۳۹۰ اثر برگزیده نوزدهمین دوره جایزه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران شد.

۳. ترجمه فارسی این سخنرانی بر اساس نسخه انگلیسی آن انجام شده که در این نشانی قابل دسترسی است:

<http://www.goethe.de/ges/phi/prj/ffs/the/a101/en13047878.htm> (June 2014)

در دنیای جدید از امور مقدس برای دیگران پرسش کنیم و درعین حال، به اصول اعتقادی آنان احترام بگذاریم و آنان را جدی بگیریم.

پیوست سوم ترجمه یکی از مقاله‌های کرمانی در حوزه اسلام‌پژوهی به قلم نگارنده این سطور است. اصل این مقاله در سمپوزیوم «قرآن به مثابه متن» (بن، ۱۹۹۳) ارائه شد و مدتی بعد در کتابی با همین نام (انتشارات بریل، ۱۹۹۶) به‌همت پروفسور اشتفان ویلد منتشر شد. کرمانی در این مقاله در پی نشان دادن این نکته است که ویژگی‌های شمرده‌شده برای هنرمند در دوره‌ای از تاریخ اندیشه اروپا با ویژگی‌های ذکرشده برای پیامبر در سنت و فرهنگ اسلامی شباهت‌ها و اشتراک‌های فراوانی دارد. کرمانی در بخشی از این مقاله همچنین از برخی اسلام‌پژوهان غربی انتقاد کرده و نوشته است که این محققان در توضیح مقوله اعجاز قرآن صرفاً به بحث‌های تاریخی مربوط به ردیه‌نویسی و دفاعیه‌نویسی پرداخته‌اند و به‌سبب زمینه فکری مسیحی‌شان، جنبه‌های زیبایی‌شناختی قرآن را درنیافته‌اند و از فهم تجربه شنیداری قرآن در میان مسلمانان غافل مانده‌اند.

۴

برای مراعات ماهیت و هدف انتشار کتاب - چنانکه پیش‌تر آمد - متن آلمانی بدون پانویس‌های ارجاعی و استنادی منتشر شده است و بنابراین، همه پانویس‌های توضیحی و استنادی در متن فارسی از مترجمان یا ویراستار علمی است. ترجمه فارسی آیات قرآن در متن کتاب نیز حتی‌الامکان بر مبنای ترجمه آلمانی نویسنده بوده و فقط گاهی بر مبنای برخی ترجمه‌های فارسی مشهور به‌ویژه ترجمه محمد مهدی فولادوند تغییر مختصری یافته است. در پایان، از مترجمان کتاب، ملیحه احسانی‌نیک و لیلا ذوالقدری، که پیشنهاد ترجمه متن آلمانی این کتاب را پذیرفتند و کار ترجمه متن اصلی و پیوست‌ها را صبورانه پیش بردند، و از مالک حسینی، که در مرحله مقابله متن آلمانی با ترجمه فارسی نکات مهم و دقیقی را یادآوری کرد، صمیمانه سپاسگزارم.

یادداشت ناشر متن آلمانی

هزاران سال است که با متون مقدس آشناییم. این متون امور زندگی را به شیوه‌های مختلف به مؤمنان تعلیم می‌دهند. قرآن نیز کتاب راهنماست. منظور و مقصود خداوند - به واسطهٔ جبرئیل ملک مقرب و محمد نبی - انتقال می‌یابد و به این ترتیب، پیوندی تنگاتنگ میان احکام آسمانی و زندگی زمینی برقرار می‌شود. برخلاف کتاب مقدس مسیحیان، که در آن محتوا و پیام نجات اهمیت محوری دارد، تأثیرگذاری کتاب مقدس مسلمانان به‌طور خاص برآمده از قالب آن یعنی زبان آن است. در نظر مسلمانان، زیبایی زبان قرآن معجزه‌ای الهی و زیبایی‌شناسی زبان آن صورتی خاص از تجلی الهی است. این زیبایی در قرائت یا تلاوت، یعنی شاخه‌ای مهم از مناسک اسلامی، جاری و ساری است. از این رو، نام قرآن به «خواندنی» یا «خوانده‌شده» ترجمه می‌شود (در مقابل ترجمهٔ «بایبل» به «نوشته‌شده»).

قرآن در اصل پارتیتوری است برآمده از کمال الهی که کامل‌تر از آن متصور نیست. نوید کرمانی توضیح می‌دهد که چگونه در جهان عرب کفار نیز با شور و اشتیاق تلاوت قاریان قرآن را به گوش جان می‌شنیدند و از مفسرانی نام می‌برد که تمام اعتبار و شهرتشان را مرهون همین هنرند. او در این دفتر، نگاهی به تمدنی می‌اندازد که به کلام خداوند و تلاوت آن بها می‌دهد تا آنجا که تلاوت قرآن ویژگی‌های خاص خود را می‌یابد. به عبارت دیگر، نگاهی از درون به تمدنی دارد که

وقتی با تصویری متفاوت از خدا و انسان، قدرت، اخلاق و حقوق مواجه می‌شود، نمی‌تواند واکنشی آرام نشان دهد.

مارشال مک‌لوهان، نظریه‌پرداز امریکایی در حوزه رسانه، زمانی رسانه را به پیام تعریف کرده بود.^۱ آن پدیده‌ای را که حتی کفار هم عصر محمد به آن شهادت دادند بهتر از این نمی‌توان وصف کرد. خود پیامبر این پدیده را با عبارت «خدا زیباست» بیان کرده است. این زیباییِ زبانی بی‌نظیرِ قرآن را به بنیان فرهنگی جهان عرب بدل کرده است. برای کسانی که با زبان عربی آشنایی ندارند، این زیبایی نامکشوف خواهد ماند. زیرا زیبایی کلام خداوند، آن‌چنان‌که مسلمانان سنتی بدان باور دارند، قابل ترجمه به هیچ زبان دیگری نیست، و جذابیت قرآن ناشی از تلاوت‌پذیری آن است که به‌رغم تحولات زمانی و جریان‌های روز، همچنان به قوت خود باقی مانده است.

تلاوت قرآن همچنین سنت حفظ قرآن را بنا نهاد که به یمن آن، در جهان اسلام دین در زندگی و امور روزمره آن افرادی که خواندن و نوشتن نمی‌دانند نیز حاضر است. حال آنکه در غرب مسیحی، به‌ویژه در نهضت اصلاحات دینی، یادگیری عهدین با برخورداری از سواد نوشتاری همراه بود. کلام خداوند در سنت یهودی-مسیحی نوشتاری است، درحالی‌که در جهان اسلام خواندن است.

اگر ما اروپایی‌ها بخواهیم جایگاه دقیق این الگوی رفتاری را در دنیای مسلمانان عرب‌زبان بیابیم - الگویی که برای ما گاهی گیج‌کننده و در هر صورت نامفهوم است - ناگزیریم حالت خارق‌العاده و اژه‌های قرآن را بهتر درک کنیم. جستار عالمانه نوید کرمانی فرصتی مغتنم در این زمینه فراهم می‌کند. شاید این کار نگاهمان را به خصایص ذاتی و ارزشمند میراث یهودی-مسیحی خودمان نیز دقیق‌تر کند.

دکتر هانس دیتِر فُن تَبَل

زوریخ، ژوئن ۲۰۰۹

۱. این عبارت مشهور در آغاز کتاب مک‌لوهان آمده است: «رسانه پیام است».